

Szemantikus emlékezet és tárolt ismeretek

Szemantikus emlékezet

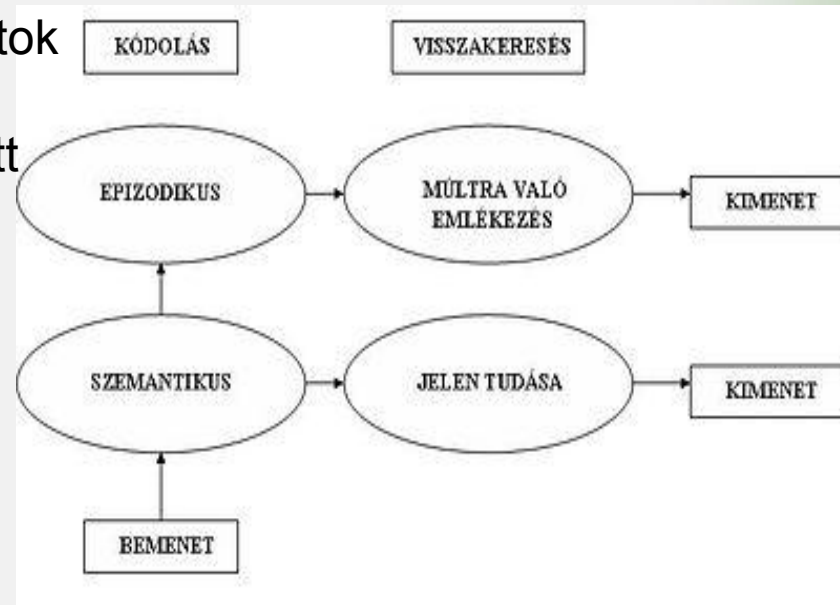
- A világról való tudásunk, ismereteink tárolását végző rendszer
 - Szavak jelentései
 - Érzékszervi ismeretek
 - Világ működésével kapcsolatos általános szabályok

Pl. Mi szokott általában történni, amikor tankolunk?

Mivel foglalkozik egy ügyvivő-szakértő?

- **Szemantikus emlékezet:** az emberi deklaratív memória egyik alapvető típusa, melyen belül elkülöníthetünk

- személyes szemantikát (tényszerű adatok adott személy múltjáról, melyek nem feltétlenül kapcsolhatók egy meghatározott eseményhez)
- általános szemantikát (a tárgyak használatával, a szavak jelentésével, fogalmakkal és kategóriákkal kapcsolatos ismeretek). A szemantikus emlékezet tudásunk alapja, ami könnyen és gyorsan hozzáférhető.

Epizodikus és szemantikus emlékezet összehasonlítása (Tulving & Markovitsch, 1998)

Epizodikus	Szemantikus
Emlékezés	Tudás
Múltra irányul	Jelenre irányul
Autonoetikus tudatosság	Noetikus tudatosság
Tartalmaz szemantikus tudást	Nem tartalmaz emlékezést
Fejlődésileg később	Fejlődésileg hamarabb
Sebezhetőbb (sérülések, kor)	Kevésbé sebezhető
Nagy mértékben függ a frontális lebeny működésétől	Kisebb mértékben függ a frontális lebeny működésétől
Humánspecifikus	Nem csak az emberre jellemző

Egyszerű fogalmak tárolása

- *Loftus & Suppes (1972)*
kísérletükben a kategórianév és a szó kezdőbetűje volt a hívóinger, ami alapján szavakat kellett mondani a ksz-eknek.
Eredmény: kategória → kezdőbetű
(pl. gyümölcs, m) = gyorsabb válaszok, mint fordítva.
- A szemantikus emlékezet nagyon jól strukturált!

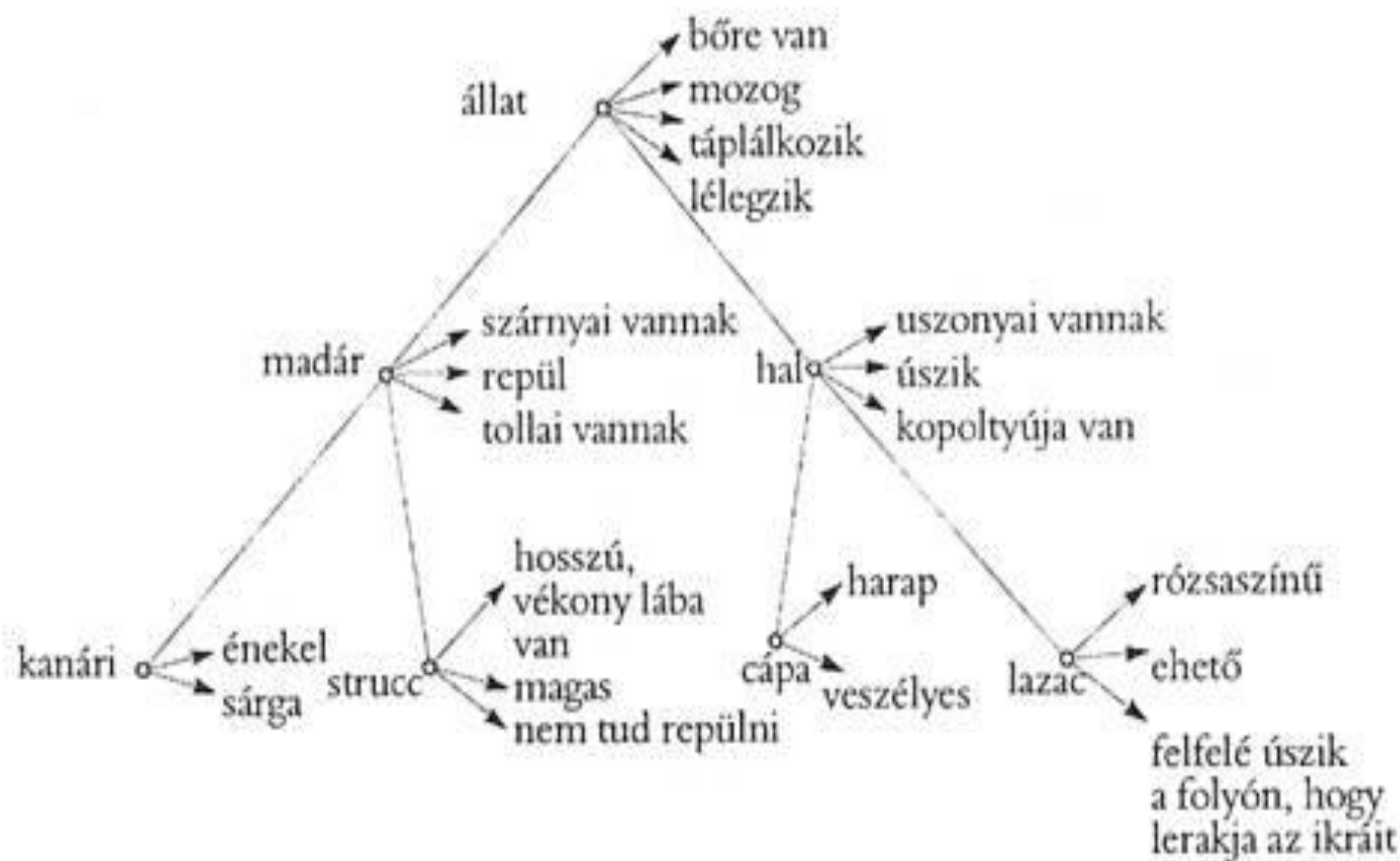
Collins és Quillian (1969)

Hierarchikus hálózati modell

SzE hierarchikus hálózatok rendszere;

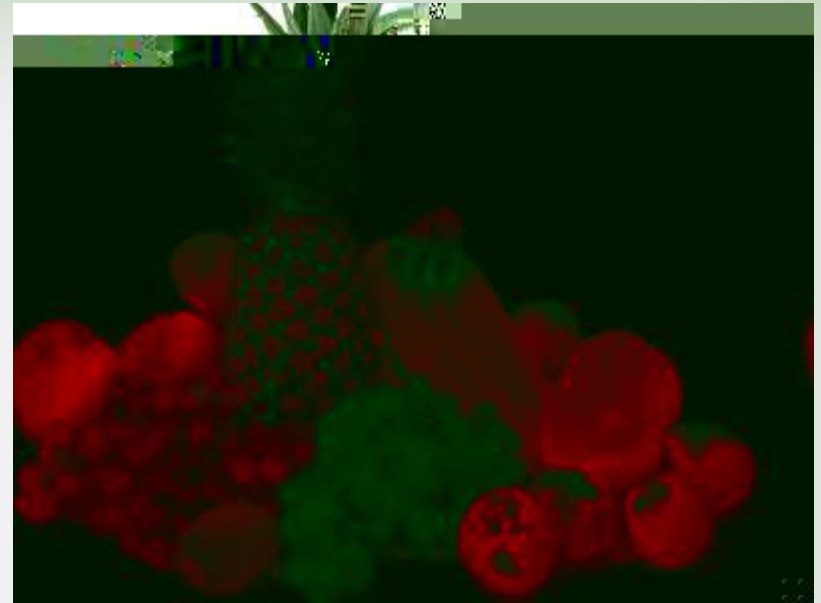
- A fő fogalmakat (pl. állat, madár, kanári) csomópontok jelzik, amelyekhez tulajdonságok/vonások társulnak (pl. szárnya van, sárga).
- Alapelve: a tulajdonságokat a hierarchia lehető legmagasabb szintjéhez kell kötni, így csak a lehető legkevesebb információt kell tárolnunk. Vagyis a SzE-n belüli szervezés a kognitív gazdaságosság elvét követi.
- Következtetési folyamatot használunk a SzE esetében: ahogy hierarchikusan egyre távolabb kerül egymástól a fogalom és a tulajdonság, egyre tovább tart eldönteni egy-egy állítás helyességét (kísérlet).

Hipotetikus emlékezeti struktúra
 Forrás: Collins és Quillian (1969)

Tipikussági hatás

Egy kategória
mintapéldányai sorba
állíthatóak aszerint,
hogy mennyire
értékelik őket
tipikusnak az
emberek.

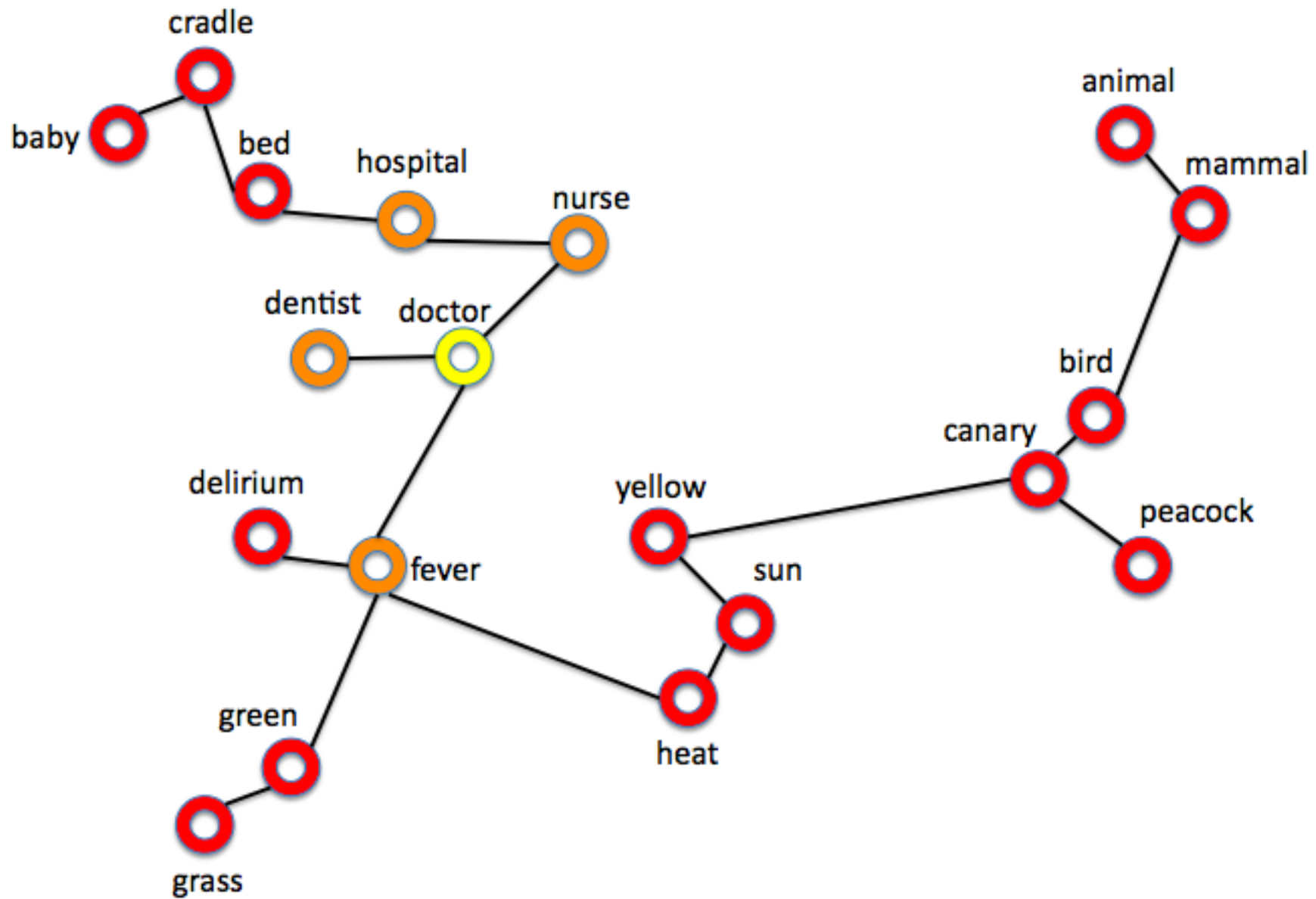
Collins és Loftus (1975)

Terjedő aktiváció elmélet: a szemantikus-hálóelmélet egy átdolgozott változata.

A modell egy kevésbé szigorúan strukturált hálózatot feltételez, azaz a szemantikus csomópontok hierarchikus kapcsolódása kevésbé kötött.

Szemantikus távolság: arra utal, hogy a szorosan kapcsolódó fogalmak egymáshoz közel helyezkednek el a hálózatban, és ez a távolság határozza meg, hogy milyen gyorsan tud továbbterjedni az aktiváció az egyik csomóponttól a másikra. Ez a modell sokkal rugalmasabb és nagyobb adatbázist feltételez, a kapcsolatok száma a hálózatokon belül is szerteágazóbb, és magába foglalják a „van neki”, „tudom”, „nem tudom”, „az”, „nem az” típusú kapcsolatokat is.

Új fogalmak elsajátítása

- Az esetek többségében kevés hasznosul az általánosabb szinten tanultakból, a transzfer akkor a leghatékonyabb, ha az új helyzet nagymértékben hasonlít az eredeti tanulási helyzetre.
- *Nitsch*: azzal tudjuk leginkább segíteni az újonnan megszerzett tudás generalizálódását, ha már a tanulás során is több különböző kontextusban találkozunk az új fogalommal.

Barnett & Ceci (2002)

- ha az alábbi szempontok bármelyikében különbözik az eredeti tanulási helyzet és az új helyzet, akkor kevésbé érvényesül a tanultak általánosítása vagy átvitele az új helyzetre:
 - tárgykör
 - fizikai kontextus (tanulási környezet)
 - idői kontextus (hosszú késleltetés az eredeti tanulási helyzet és az új között)
 - funkcionális kontextus (a tanultakat más célra használnánk)
 - szociális kontextus (egyéni, ill. társas helyzet)
 - modalitás (pl. vizuális vagy auditoros infók)

Pl. autóvezetés szimulátorral

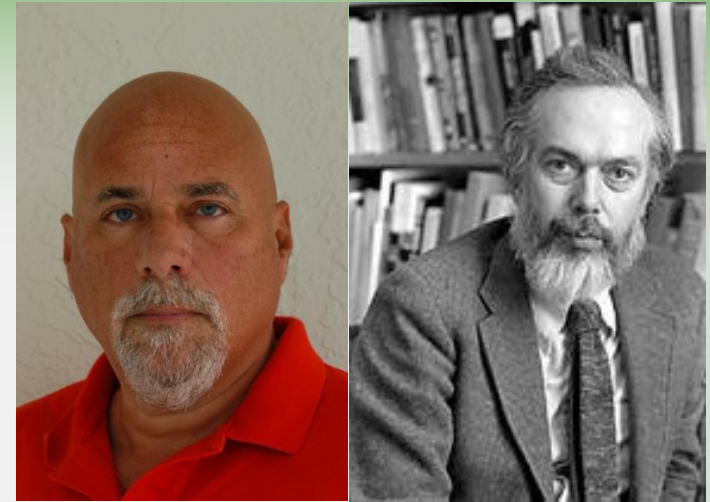
Bartlett (1932)

- a **séma** egy összefüggő ismerethalmaz a világról, biz. eseményekről, emberekről vagy cselekvésről. A már meglévő, sémákba rendezett ismeretek nagymértékben befolyásolják azt is, hogy mire emlékszünk.
- Állandóan használjuk sematikus tudásunkat, ez segít megértenünk szinte mindent, amit látunk és hallunk. Kiszámíthatóbbá teszi az életet. Enélkül nehéz lenne pl. szöveget megérteni.

Az eljárás elég egyszerű. Először is csoportosítjuk az elemeket. Persze lehet, hogy csak egy kupac lesz, attól függően, hogy mennyi a tennivaló. Ha máshová kell mennünk elintézni a dolgot, mert nekünk nincsenek meg hozzá az eszközeink, akkor ez lesz a következő lépés. Ha nem, akkor viszont máris elég jól állunk. Fontos, hogy ne vigyük túlzásba a dolgot. Inkább túl kevés, mint túl sok dologgal próbálkozzunk egyszerre. Bár rövid távon ez nem tűnik fontosnak, könnyen baj lehet belőle, ha nem így teszünk.

Schank és Abelson (1977)

- **Keret:** olyan séma, amely tárgyakkal és azok jellemzőivel kapcsolatos információkat tartalmaz. A világ valamely részletét írja le (pl. épületek), és részben kötött strukturális információkat (pl. van fala az épületnek), részben pedig „üres értékeket” tartalmaznak a változtatható infók számára (pl. milyen anyagból építették).

- **Forgatókönyv:** olyan séma, amely egy hétköznapi helyzetben (pl. egy éttermi látogatás) előforduló események jellegzetes sorrendjét tartalmazza.

Hibák és torzítások

Wiley (2005)

Konzisztencia torzítás: a sémák befolyásolják, hogy mire fogunk emlékezni, ha ellentmondásos infókkal találkozunk. A sajátunkra jobban emlékszünk, mint az ellentmondókra.

- *Bartlett* (1932) – A szellemek háborúja c. észak-amerikai indián népmese. A felidézésben előforduló szisztematikus hibák és torzítások azt mutatják, hogy a ksz-eket saját sematikus ismereteik befolyásolták a felidézés során.

A sémaelméletek korlátai

1. nem elég pontosak (mire és hogyan is hatnak?)
2. nem határozzák meg, hogy pontosan milyen esetekben hatnak
3. emlékezeti reprezentációink gazdagabbak és összetettebbek annál, mint ahogyan ez a sémaelm. alapján tűnhet
4. nem magyaráz meg sok előhívási hibát